

veguer no l'en volia ohir; lo pagès anava al palau del rey per mostrar ---», Llull (*Blanq.*, *NCl.* II, 102.2, de nou 103.8, 103.25). «Està lo Papa *veguer* / de Sent Pere, e pot tant fer / com Sent Pere, per offici: car Déus axí ho establí ---», id. (*Medicina de Pecat* IV, 9.1, de nou 9.14, Ross., p. 521). «Lo *veguer* de Tortosa ha executió en los feyts criminals, civils; e, en defalimnt del *veguer*, lo batle de Muntcada ha la dita executió», *CostTort.*, 2v^o.

No sé si es refereix a un *veguer* particular del Gironès (o de la vegueria-bisbat de Girona o del comtat de Barcelona) el nostre arcaic Cervert de Girona quan, acusant graciosament de crueltat la seva amada, diu que «allà, en Geronès negun poder no han que la pussen destrènyer: ne bayle ne *veguer* no preza un besan»; i, per tant, en el seu allegòric *Libel*, ha de recórrer al seu protector el Rei (33/9.7). El *veguer* d'Andorra fou creat com administrador de la justícia en les valls, per la Constitució de 1278 (Vidal, *DAG.*); en el S. XX el *veguer* d'Andorra és el nom que pren el representant de França (el 1915 ho era el rossellonès Carles Romeu, que traduí al francès *La Vida Austera* de Coromines).

Recollit pels lexicògrafs des del Busa-N., 1507: «*veguer major*: de justícia: praetor; *veguer menor*: pedaneus». La institució, i encara més llargament el nom, segueixen en ple vigor fins al S. XVI, i àdhuc el XVII (cites en *DAG.*). De tota manera el cançoner popular mostra que llavors ja estava en decadència com a concepte popular. El romanç 30D del *Romillo*. de MilàF mostra una llengua antiquada i aprovençalada: «trobi un cos finat / dien que yo lo é fayt; / le *veguer* e-l juge dien: sie pençat», v. 5; però altres versions semblen demostrar un mot popularment oblidat, que reemplaçen per *degà*; aquella seria del S. XV, si bé en les O. C. VI, 185, diu S. XIII (o és err. tip.?, cf. 184.1f.).

L'abstracte corresponent fou antigament *vegueriu*, que el *DAG.* documenta en escrits de 1461-5 (*CoDoACA* XXII, 304, 30), que el Lab. registra encara (com a variant, 1840); i figura en docs. ross. del S. XIV, almenys aplicat al Vallespir (en oposició al comtat de Ross., sembla, doncs, correspondre a la personalitat d'un vescomte): «no gos star en lo comptat de Rosselló ni en lo *vegueriu* de Vallespir» a. 1381 (R. 349); «blad del *vegueriu*» 1410 (P. 521) (i potser una dada dubtosa de 1310).⁵

Aviat descartat per l'ús de *vegueria*. Figura sovint en el Cens de Cat. de 1359 (*CoDoACA* XI, 135), i en Llull (*Med. de Pecat* IV, 9.24). Segons les dades de l'Arx. Munic. de Bna. (*BABL* IX), l'any 1304 el Princ. es dividia en 18 vegueries: 1 Bna-Vallès [V. els límits detallats, segons Marquilles, a. 1505, *DAG.*], 2 Ausona, 3 Bages, 4 Berguedà, 5 Vfr. del Penedès, 6 Tarr., 7 Muntblanc, 8 Tort., 9 Gna., 10 Besalú, 11 Camprodon, 12 Ça Reyall, 13 Ripollès, 14 Cervera (amb Prats de Rei), 15 Tàrraga, 16 Lleida, 17 Camarasa i 18 Pallars; de més a més el Vescomtat de Castellbò i Urgellet, el qual passa a ser vegueria de 1464 [en efecte ja al *Spill* de Castellbò es parla d'aquesta *vegeria*, incloent-hi fins a Tolóriu, f° 140r]. El 1513 la 2 es deia

Vic y Osona, 3 Manresa y Bages, 5 Tarr. i Camp, 9 Camprodon, 10 Vall de Ribes, 11 Puigcerdà, 12 Rosselló i Vallespir, 13 Vfr. de Conflent, 14 Cervera, 15 Tàrraga, 16 Balaguer, 17 Lleida i Pallars, 18 Urgell, amb sotsvegueries de Pallars-Talarn, Agramunt, Berga i Berguedà, Lluçanès, Mojà, Ripoll, Ça Reial, Prats de Rei, Igualada, Copons i potser alguna més. Des del S. XVI, baixen a 17, i amb el Tractat de 1659 en desapareixen dues. Disposem de mapa de vegueries d'Aprici, de 1720.

El Decret de Nova Planta introdueix els 12 correjiments: Bna., Mataró, Gna., Vic, Puigcerdà, Talarn, Lleida, Tort., Tarr., Vfr. d. P., Cervera i Manresa. Se n'assenyalen els límits en el Dietari de Bna. de 1719, doc. 5 de l'Arx. Mun. Altres dades valuoses de Peguera i *Títols d'honor* de Bosch en el *DAG.* La Generalitat (entenc per aquest nom, és clar, la de 1931-39) dividí el Princ. en 9 vegueries o regions: Bna., Gna., Vic, SdUrg.-Trempe, Lleida, Manresa, Tarr., Reus i Tortosa, divisió no restablerta encara i que la institució actual haurà de restablir aviat (amb un nom o altre), i, costi el que costi i abolirà les províncies, instrument de la submissió colonial, si aspira a merèixer el seu nom. No hi ha catalanista que no brandi la senyera *Delendae provinciae!* Cap català, digne d'aquest nom.

Sots-veguer, sots-vegueria, supra.

Vicari es prengué del mateix ll. *vicarius*, com a duplicat savi. «A penes haguí desemparat lo meu cos --- lo príncep dels mals espírits --- comparec aquí allegant que jo pertanyia de dret a ell, per tal com era estat un dels --- nodridors del cisma --- en la santa Església --- no deia veritat, car jo m'era --- tengut ab lo vertader *vicari* de Jesucrist --- aquel tenc jo per *vicari* de Jesucrist, que los cardinals m'han donat», *BMete* (*Somni* II, *NCl.*, 71.13, 21). «Ladoncs la gent lombarda / ab companya pillarda / darà sa lança parda / al gran *vicari*», «ço és *Visrey* qui llavors serà», Declaració de 1418 de la *Profecia de l'Asè* de Turmeda (veg. nota a *PARDAL*). «--- La justícia del Papa --- que és prelat e *vicari* general», Llull (*A. Sci.* II, 3).

Aviat *vicari* fou aplicat, per excel·lència, als vicaris eclesiàstics, i en particular als vicaris dels rectors de parròquia. «Rectors, *vicaris*, qui són entrats per la porta en llurs prelatures --- si és algú --- entrat --- ab altres maneres, ab amics --- quan tal ànima passe de aquesta present vida, ve-la-us en infern» (cf. *MANERA*), StVicentF (*Serm.* I, 192.2.); «un hom furtà lo breviar del *vicari* ---», id. (més cita a *TOU*). *Vicària* [Lab.]. *Vicaria* [Llull, *A. Sci.* I, 7; Lacav.]: *La Vicaria*, obra mestra de Fortuny, que forma època en la nostra pintura (cf. Coromines, O. C. 1128, 1135, 1252). *Vicarial* [Lab.]. *Vicariat* [1499, *DAG.*]. *Vicariessa*. *Convicari*.

Vicissitud [Lacav.], pres del ll. *vicissitudo*, -dimis, id., derivat de *vix* 'vegada' a través de l'adv. *vicissim* 'per torn, alternativament'; *vicissitudinari* [1800, *DAG.*, l'adverbi en -ment].

CPT.: *Viceversa* [Lab.], ll. *viceversa*, ablatiu absolut 'canviada l'alternativa, l'ordre'. Ho són tots els